

Lónya vezetéknevei*

1934-ben Nagy- és Kislónya egyesüléséből keletkezett helység, Bereg megye egyik legrégebbi települése. S tegyük gyorsan hozzá, hogy az egyesülés ellenére, mindkét helység büszke önállóságára (ez ma már inkább csak egyházi vonatkozású). Hallgatóimmal, kollégáimmal egy hetet töltöttünk el a múlt évben Lónyán. Ekkor kezdtem meg a családnevek összegyűjtését. Először is szóbeli gyűjtésre került sor (ezt ellenőriztem a polgármesteri hivatal adataival), továbbá feltérképeztem a kis-, illetve a nagylónyai temető sírköveinek a neveit. Írásos munkák alapján is végeztem gyűjtést: BABUS JOLÁN, Néprajzi tanulmányok a beregi Tiszahátról. Nyíregyháza, 1976 és Szabolcsvármegye s a közjogilag hozzászolgált két Ung- és négy Beregvármegyei község hadbavonult és az 1914–1918. világháborúban elesett hős fiainak névjegyzéke. Nyíregyháza, 1929. Hadd fejezzem ki köszönetemet Szabó Andrásné igazgató asszonynak, aki újabb adatokkal gazdagította gyűjteményemet, és felhívta a figyelmemet az ideiglenes jelenségekre, illetőleg tájékoztatást adott a jelen állapotokról.

Lónyát fájdalmasan érintette Trianon, hiszen területének körülbelül egyharmadát elveszítette. Ezért fordulhat elő az, hogy az egykori lónyai nevek, amelyek már a jelenlegi Nagybakos (Ukrajna) névanyagában szerepelnek — a lónyaiak számára ismeretlenek. Az 1908-as kataszteri térképen levő földtulajdonosoknak a neveinek fele nincs meg Lónyán. Így tehát egy évszázad névanyagát sikerült összeszednem, összességében 215 családnevet. A lakosság számához viszonyítva ez feltűnően magas. Ehhez elég egyetlen összehasonlítás: a SzabSzatm. (68) szerint a lakosság 1901, 1998. január 1-jén viszont már csak 822 (A Magyar Köztársaság Helységnevkönyve. Bp., 1999). Így a jelenlegi névjegyzékünk többségében már kihalt neveket (is) hoz.

I. A névadó ős személynevére visszamenő családnevek

1. Egyházi személynevek

Ádám (K. 26), *Albert* (K. 33), *Antal* (K. 41–2), *Barabás* (K. 87–8), *Demjén* (K. 276–7, *Dmaján* a.), *Egyed* (K. 324), *Filep* (K. 381–2, *Fülöp* a.), *Fülöp* (uo.), *Gábor* (K. 386), *Gál* (K. 388–9), *Imre* (K. 494–5), *Iván* (K. 502–3), *Izsák* (K.

* A gyűjtés az FKFP 0890/97. sz. és az OTKA 025237. sz. pályázatok keretében történt.

504–5), *Jakab* (K. 505–6), *Keresztes* (K. 582–3), *Márkus* (K. 710), *Márton* (K. 713–4), *Móricz* (K. 749–50), *Mózes* (K. 744., *Mojzsés* a., ezek szerint ez a név a 18. századnál nem régebbi), *Orbán* (K. 788–9), *Paál* (K. 782), *Péter* (K. 847), *Sebestyén* (K. 921–2), *Szaniszló* (K. 968), *Zakor* (ez a *Martirologium Graecum*-ban szerepel).

2. Egyházi személynév rövidült, képzett alakja

Albók (K. 33) < *Albert*, *Anda* (K. 38) < *András*, *Balla* (K. 76–8) < *Barlabás*, *Bart(h)a* (K. 99–100) < *Bartalom* 'Bertalan', *Bartus* (K. 102. *Bartos* a.) < *Bartolom*, *Dancs* (K. 278) < *Dániel*. A *dancs* 'piszkos, mocskos' román jövevényszó kronológiai okoknál fogva aligha vehető figyelembe. *Dankó* (K. 280) < *Dániel*, *Gazsi* (K. 398) < *Gáspár*, *Gerő* (K. 409) < *Gergely*, *Józsi* (K. 523) < *József*, *Katkó* (K. 562) < *Katalin*, *Laczkó* (K. 659) < *László*, *Pető* (K. 850–1) < *Péter*, *Zsidó* vagy a *Zsigmond* név *Zsidmond* alakváltozatából keletkezett vagy a *Sidonius* név rövidülése, K. (1167–8) etnikumra utaló névnek tartja, de ennek kicsi a valószínűsége.

Szláv: *Antalik*: a magyar *Antal* név szlovákos képzése, *Janu*: a keleti szlovák *Jan* + *-u* képzős alakja. *Koscsó*: a szlovák (keleti) *Košťa* + *-čo*, elvileg elképzelhető a *koža* + *-čo* változat is, ekkor a név jelentése: bőrs. *Liba*: K. (672) állatnévnek veszi, csakhogy a magyar névadásból éppen a háziállatok neve hiányzik, sokkal valószínűbb a nyugati szlovák vagy cseh *Liba* (< *Luba*) név. *Miju*: a *Milu* alakváltozata. *Milu*: a *Mil*-l-el kezdődő, vagy *-mil*-l-el végződő nevek keleti szlovák vagy ruszin alakja, a későbbi *Miju* az eredeti szláv *Milū* helyesírási változata. *Poecskó* (az ejtésben: *Pojecskóu*): a német *Paul* + *-čko*. *Sztancsik* < *Stan-islav* 'Szaniszló' képzett alakja.

Ruszin: *Kira*: a *Kiril*, *Kirják* kicsinyítő képzős alakja. Levezethető a román *Chira* névből is (DOR. 30). *Kosztá*: a *Konstantin* név változata, a 'golya' jelentésű homonima kronológiai okoknál fogva nem vehető figyelembe. *Menyu*: vagy a magyar *Menyhért* vagy a ruszin *Menyej* név diminutívuma.

3. Világi személynévek

Buda (K. 190), *Cselle* (K. 228. *Csele* a.), *Hete* (K. 472), *Koncz* (K. 616), *Nyeste* (K. 776), *Orgován* (K. 790), *Oroszlán* (K. 793), *Soma* (ÁKSz. 316), *Szopó* (K. 1022), *Turda* (K. 1075, *Torda* a.).

Kun-besenyő: *Ködöböcz*: alapszava: *küt*- 'óv, őriz (állatot)' ehhez járul a tagadó aoristos Sg. 3. személyű *-bes* (*mes*) alakja. Az eredeti alak **Kütemes* lehetett. Az adatokat BASKI IMRE barátomnak köszönöm (vállalkozni kellett a megfejtésre, hiszen ez a név RÁSONYI LÁSZLÓ Onomasticonjában nem szerepel, viszont a Nagykunságban ma is élő név).

Német: *Haga* (vö. MNyj. 37: 316), *Krecz*: vagy a *Krezzo* vagy a *Pankratz* név változata (Br. II, 111), *Hugli*: a *Hug* személynév becézett formája (Br. I, 748), *Reimann*: a *Reinhold* alakváltozata (Br. II, 394), Ba. (415) 'Rajna melléki' jelentést tételez fel.

Szlovák: *Tótok*: a német *Bertold* magyaros *Bertót* alakjának képzett alakja.

4. Patronimikum képzős alakok: *Ferenczfi* (K. 361), *Vasa* (*Vas* + *-a*).

Szláv: *Bilakovics*: bilak 'egy ruszin etnikai csoport neve', *Jankovics*: a szlovák *Janko* + *-ovič*, *Polovics*: a német *Paul* + a szlovák patronimikum képző: *-ovič*.

II. A származás helyére utaló vezetéknevek

1. Puszta helynév: *Szernye* (Bereg m.).

Német: *Kremsz* (Ba. 296), *Pausz* (Ba. 375), *Kirn* (Br. II, 136).

2. Melléknévképzős helységnevek: *Agárdi* (K. 28): Zemplén, Nógrád, *Bajai* (K. 62): Bács m., *Baranyi* (K. 90–1): Máramaros, Ung m., *Becsei* (K. 108): Bács, Pest, Torontál, Veszprém m., *Biri* (K. 142): Szabolcs m., *Csatári* (k. 221): Bihar, Vas, Veszprém, Zala m., *Gerzsenyi* (410): Bereg m., *Husztai* (K. 486–7): Máramaros m., *Járai* (K. 514): Torda m., *Kutasi* (K. 654): bármelyik *-kutas* utótagú helynévből levezethető. *Laki* (K. 663): a *-lak* utótagú nevek bármelyike lehet a névadás alapja. *Litki* (K. 678–9. *Litkei* a.), csakis Fényeslitke jöhet számításba hiszen még ma is él a *litki* alak. *Marosi* (K. 711–2): több megyében előforduló helység, *Miskolczi* (K. 739): Borsod m. *Mohácsi* (K. 743): Baranya m., Aranyosszék). *Muzsay*: K. (753–4) Sopron és Vas megyei helységekre gondolt, de esetünkben sokkal valószínűbb a beregi Kis- és Nagymuzsaly nevű helységek (a helyesírási változatokra nagyon is jól rámutat a FNESz. II, 202). *Nyíri* (K. 788): 'nyírségi'. *Palotai* (K. 818): több megye, *Sárosi* (K. 917–8): 'Sáros megyei'. *Somogyi* (K. 943–4): vagy megyenév vagy az Abaúj megyei Somodi (az ejtésben: somogyi) község neve. *Somlyai* (K. 943): Kraszna megye. *Szacsori* (K. 957): Szacsur, Zemplén m. *Szanyi* (K. 967–8. Szani a.): Sopron m. *Szernyi*: Szernye (Bereg m.) könnyen lehet, hogy azonos a fentebb említett Szernye családnévvvel. *Szigeti* (K. 1007): több megyében több helység. *Szikszai* (K. 1009): Abaúj, Heves m. *Szólnoky* (K. 1019) Abaúj, Heves, illetve a három Szolnok megye. *Toldi* (K. 1071): Arad, Bihar, Nógrád. *Turóczi* (K. 1094–5): megyenév. *Udvarhelyi* (K. 1099): hat megyéből mutatható ki. *Uszikay* (K. 1105–6): Szatmár m. *Uzsoki*: Ung m. *Váradi* (K. 1118–9): Bihar, Szabolcs. *Vépi* (K. 1134): Vas m.

Szláv: *Bisinszki*: Nyitra, Árva megyei helység nevéből egyaránt levezethető. *Remeczki*: Remete Bereg, illetve Máramaros megyei helység nevéből. *Sebeczki*: tkp. *Sebes* + *-ský* (Sáros m.).

3. A helység bel-, illetve külterületének valamely részén lakó

Hidi (K. 474), *Mezei* (K. 729–30), *Mezősi* (K. 731), *Pusztai* (K. 877, de vö. MNyj. XXXVII, 317). *Tölgyesi*: inkább egy helység valamely részére vonatkozik, mintsem egy konkrét helységre. *Végh* (K. 1131).

Ruszin: *Kriczki*: *krizs* 'kereszt, feszület' + *-szkij*.

4. Népnevek (vö. MNyj. 37: 318): *Horváth* (K. 480–1), *Kun* (K. 650–1), *Lengyel* (K. 672–3), *Oláh* (K. 783), *Orosz* (K. 792–3), *Rácz* (K. 879–80), *Szé-kely* (K. 982–3). *Tóth* (K. 1080–2 Tót a.). *Török* (K. 1087–8).

III. Foglalkozásra, tisztségre utaló vezetéknevek

1. A foglalkozás, tisztség megnevezése

Baráth 'szerzetes' (K: 81, ti. szolgálja, alkalmazottja vagy egyéb kapcsolat), *Béres* (K. 129), *Bíró* (K. 142–3), *Borbély* (K. 1655–6), *Doktor* (K. 307), *Dra-bant* 'gyalogos katona, csatlós' (K. 281), *Dudás* (K. 317–8), *Fazekas* (K. 348–9), *Gulyás* (K. 426), *Hajdu* (K. 447–8), *Kerekes* (K. 579–80), *Király* (K. 593–4), *Kovács* (K. 629–30), *Lakatos* (K. 662–3), *Méhész* (K. 723), *Molnár* (K. 745–6), *Papp* (K. 821–2), *Révész* (K. 893–4), *Seres* (K. 927–8), *Soltész* (K. 941), *Soós* (K. 946–7), *Sütő* (K. 952), *Szabó* (955–7), *Szakács* (K. 958–9), *Varga* (K. 1120–2), *Vasas* (K. 1127–8).

Német: *Bittner* (Ba. 62): sziléziai forma, jelentése: 'kádár', *Winkler* (Br. II, 818): 'kiskereskedő'.

Ruszin: *Zolcsák* 'hamuzsírkészítő' (NÉ. 21: 194).

2. A foglalkozásra, tisztségre metonímiával vagy egyéb eszközzel utaló vezetéknevek

Czomba 'halnév' (K. 206–7 *Compó* a.), *Ficsóri* 'vámoló edény a malomban' (MNyj. XXX, 46–7) + az inetimologikus -i. K. magyarázatát (346) nemigen lehet elfogadni. *Gugyella* 'kenderszöszből tekert, a guzsalyra v. a rokkára egyszerre felköthető csomó' (ÚMTsz. II, 699), *Köles* (K. 636), *Mező* (K. 730), *Szalma* (K. 965).

Ruszin: *Buliska* 'cipő', *Ésik* 'fiók', *Jáhor* 'juhar', *Jáhorszki* tkp. Juharosi, de jelenthet juharfából szerszámot készítő is.

IV. Egyéni tulajdonságra utaló vezetéknevek

Árva (K. 51), *Bagu* 'bagoly' (ÚMTsz. I, 304), *Bancsi* 'kancsal', *Ember* (K. 328), *Fodor* (K. 367–8 'göndör' jelentést hoz, de ezt a nevet a ruszin *Fedor* névből is le lehet vezetni), *Góré* (K. 622. Kóró a.), *Hamar* (K. 452), *Hancsicska* 'kis halom, földkupac' (ÚMTsz. II, 839–40) csakis az arc formájára vonatkozhat, *Joó* (K. 517–8), *Kiss* (K. 594–5), *Kolysza* (K. 530. Kajsza a.) a *j* és az *ly* keverése nemcsak itt, hanem az egész magyar nyelvterületen megfigyelhető — azaz a megjegyzéssel, hogy az *ly* formát előkelőbbnek látták. *Matiz* 'csámpás' (ÚMTsz. III, 1018), bár *BABUS* ezt a nevet a *Batiz* névből próbálná levezetni. *Medve* (K. 721), *Mozsta* 'csutak, torzsa' (BALLAGI, A magyar nyelv teljes szótára. Bp., 1867. II, 307), *Nagy* (K. 756–7), *Pócsik* (K. 858. *Pocok* a., de MNyj. 30: 47 más véleményt, de ugyancsak egyéni tulajdonságot hoz). *Sas* (K. 919), *Szép* (K. 1001–2), *Tarr* (K: 1046. *Tar* a.), *Torkos* (K. 1076–7), *Veres* (K. 1136–8).

Német: *Gutmann* 'bonus vir' (Br. I, 620), *Nied* 'alacsony' (Ba. 357), *Swartz* 'fekete bőrű, arcú' (Br. II, 580).

Ruszin: *Csajkó* 'sirály', *Seri*: ruszin *serij* 'széles', *Szinyu*: ruszin *szinyij* 'kék'
+ -u.

V. Egyéb

1. Több indíték alapján keletkezett családnevek

Baksa (K. 70, de az 'önhal' jelentést sem zárhatjuk ki). *Bálint* K. (75) szerint egyházi személynév, de a *balin* halmév változata is megfelel. *Balogh*: K. (79–80) szerint is több indíték szerepet játszhat. *Barkó*: K. (95) ugyan a *Bertalan* személynévből vezeti le, de az az újabb kori 'barkósági' jelentést is figyelembe kell venni. *Barna* (K. 96–7): lehet a *Barnabás* név rövidülése, de utalhat tulajdonságra is. *Bódi* (K. 147–8): lehet apanév < *Boldizsár*, származhat a Heves megyei Bod községből, de lehet a tájnyelvi 'kövér; eszetlen, féleszű' szó is az alap. *Dóka* (K. 307): a *Dávid* név képzett alakváltozata, de elképzelhető a 'rövid, dolmányyszerű meleg kabát' (TESz. I, 654) jelentésű szó tulajdonnevesülése is. *Farkas* (K. 346–7): lehet személynév, de tulajdonságra is utalhat. *Tamási* (K. 1042–3): lehet patronimikum képzős alak, de Tamási községből származást is jelölhet. *Tuba* (K. 1092): 'galamb; trombita, kürt'.

Német: *Huth* 'kalapcsináló, illetve a *Hudo* név alakváltozata' (Br. I, 761), *Spiegel*: 'tükörkészítő', továbbá helynév (Br. II, 638).

2. A névadás indítéka nem világos, bizonytalan

Ocskó: talán pusztai helynévi eredetű, 'kis szemű', esetleg az 'ócska' szó alakváltozata.

Ruszin: *Huzina*: vagy a *husz* 'liba' képzett alakja, vagy az ukrán *huz* szóból származik, ekkor a jelentése: nagy fenekű.

Cigány: *Feka*: talán a *phika* 'váll' szó az alap.

3. Mesterséges nevek.

Ez a csoport a névváltoztatások körébe tartozik. II. József császár kötelezte a zsidókat az Európában szabályos kettős névfelvételre. Ezek a nevek többnyire németek voltak: *Kornfeld* 'gabonaföld', *Marmonstein* < *Marmorstein* 'márványkő'.

4. **Kettős vezetéknevek:** ezek többnyire a ragadványnév felvételével alakultak ki: *Imre Dancs*, *Lippai Szabó*, *Litki-Nagy*, *Miei-Tógyer*.

MIZSER LAJOS

Felhasznált irodalom

Ba. = BAHLOW, HANS, *Deutsches Namenlexikon*. München, 1967.

Br. = BRECHENMACHER, KARLMANN, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Familiennamen*. Limburg a. d Lahn, 1957–63.

DOR = CONSTANTINESCU, N. A., *Dicționar onomastic românesc*. București, 1963.

ÁKSz. = FEHÉRTÓI KATALIN, *Árpád-kori kis személynévtár*. Bp., 1983.

K. = KÁZMÉR MIKLÓS, *Régi magyar családnevek szótára XIV–XVII. század*. Bp., 1993.

